FRIVILLIGA I RÄDDNINGSINSATSER – EN DISKUSSION OM ARBETSMILJÖANSVAR FÖR RÄDDNINGSINSATSENS OLIKA AKTÖRER*

*av Åsa Åslund***

Docent och universitetslektor i affärsrätt vid Avdelningen för affärsrätt, Linköpings universitet

I en räddningsinsats finns i dag möjlighet att flera olika aktörer är involverade – professionella, tjänstepliktsbeordrade, personer inom räddningsvärn, civila insatspersoner, spontanfrivilliga och semiprofessionella. Artikeln diskuterar huruvida och i vilken omfattning ett arbetsmiljöansvar för en icke anställd åligger någon aktör i en räddningsinsats. I artikeln diskuteras därvid de skyldigheter och befogenheter som åligger olika organ i en räddningsinsats, inkluderad den eventuella möjligheten att avtala om placeringen av delar av arbetsmiljöansvaret. Artikeln utgår därvid från regleringen avseende skydd mot olyckor respektive arbetsmiljöregleringen. I artikeln konstateras att det i stor utsträckning är ovisst huruvida en frivillig deltagare i en räddningsinsats omfattas av någons arbetsmiljöansvar. På samma sätt konstateras att det är ovisst huruvida det är möjligt att avtala om placering av arbetsmiljöansvaret. Den av lagstiftaren uttalade önskan att åstadkomma en effektivare räddningstjänst i samverkan med civila organisationer och civilsamhället, ställs i relation till konsekvenserna av att rättsläget är ovisst.

1. Inledning

Enligt 1 kap. 2 § lag (2003:778) om skydd mot olyckor, LSO, avses med räddningstjänst de räddningsinsatser som staten eller kommunerna ska ansvara för vid olyckor och överhängande fara för olyckor, för att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljön.[1] Av 3 kap. LSO framgår att kommunen ansvarar för att det finns en räddningstjänst i kommunen.[2] Kommunens uppgifter kan fullgöras av en eller flera nämnder, och enligt 3 kap. 15 § LSO får kommunen överlåta åt någon annan att vidta inledande

* Artikeln har *peer review*-granskats.

** Stort tack till Anders Holm och den anonyme granskaren för kommentarer och synpunkter.

1 Räddningstjänstbegreppet i lagen är i princip detsamma som i den tidigare gällande 2 § räddningstjänstlagen (1986:1102). Diamant, M., Lag (2003:778) om skydd mot olyckor, 1 kap. 2 §, Karnov 2025-06-02 (JUNO).

2 3 kap. 7 § LSO.

Förvaltningsrättslig tidskrift 2025, https://doi.org/10.53292/299f1428.81f96f8c

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

begränsade åtgärder vid räddningsinsatser eller vidta räddningsinsatser som kräver särskild kompetens.

I en räddningsinsats finns i dag möjlighet att flera olika aktörer är involverade. Professionella (anställda inom till exempel räddningstjänsten), tjänstepliktsbeordrade (personer som vid en allvarlig olycka har beordrats av räddningsledaren att hjälpa till), personer inom räddningsvärn (av kommunen särskilt rekryterade för att agera i händelse av allvarlig olycka), civila insatspersoner, CIP, (personer som i avsikt att stötta räddnings- och sjuktransportverksamheter har getts ett utökat ansvar att agera utanför sin ordinarie arbetsplats och/eller anställning), frivilliga inom andra olika organisationer (SMS-livräddare och Missing People Sweden är exempel på sådana organisationer)[3] och spontanfrivilliga (personer som vid en olycka är beredd att hjälpa till utan att vara förpliktade därtill av lag eller avtal).[4] Därtill förekommer det som man kan kalla semiprofessionella aktörer. Med detta avses aktörer som inte har räddningstjänst som sin huvudsakliga profession men som kan utföra inledande åtgärder vid räddningsinsatser inom ramen för sin tjänsteutövning. Det kan till exempel röra sig om väktare i ett väktarbolag eller om hemtjänstpersonal.[5]

Aktörerna i en räddningsinsats återfinns således i flera olika delar av samhällets organisation av räddningsinsatser,[6] och i både det allmännas organisation, det civilas organisation och civilsamhällets organisation.

Bland annat detta heterogena deltagande har lett till osäkerhet avseende arbetsmiljöansvar i räddningsinsatser; vilket arbetsmiljöansvar ska, kan respektive får åläggas vilken aktör i en räddningsinsats? En del av denna frågeställning har föranlett diskussion avseende att organisera frivilliga i föreningar, vilka genom avtal ska överta arbetsmiljöansvar från andra aktörer.

---

3 https://www.missingpeople.se/, https://www.smslivraddare.se/, se också Forsberg, A., Haggö, S., Lindström, J., Palmquist, M., Skyllberg Averin, R., Särdqvist., S., *Civila och semiprofessionella för inledande åtgärder vid räddningsinsats – En enkät- och intervjusammanställning*, MSB2096–maj 2023.

4 Se redogörelse av aktörerna i Holm, A., *Några ansvarsfrågor avseende aktörer, i synnerhet frivilliga, som deltar i räddningsinsatser*, CARER:s rapportserie, Rapport Nr 16/2016, Linköpings universitet, Linköping 2016.

5 Forsberg, A., Haggö, S., Lindström, J., Palmquist, M., Skyllberg Averin, R., Särdqvist., S., *Civila och semiprofessionella för inledande åtgärder vid räddningsinsats – En enkät- och intervjusammanställning*, MSB2096–maj 2023, s. 8, Tolo, E., *Arbetsmiljöansvar i väntan på Räddningstjänst – En gränsdragning av arbetsmiljöansvaret mellan bevakningsföretag och kommuner i väntan på räddningstjänst*, Linköpings universitet, Linköping 2024.

6 Organisationen av räddningsinsatser (vilka personer och organisationer som innefattas liksom vilka metoder och teknik som är involverad i räddningsinsatsen vid en olycka, extraordinär händelse eller kris), utgör delar i det nationella responssystemet. Se t.ex. Ramsell, E., Pilemalm, S., Andersson Granberg, T., *Integration av frivilliga aktörer i dynamisk resurshantering vid räddningsinsatser*, CARER:s rapportserie, Rapport Nr 17/2016, Linköpings universitet, Linköping 2016.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

I *Arbetsmiljöansvar vid frivilligas deltagande i räddningsinsatser*, en rapport utgiven i CARERs (Centrum för forskning inom respons- och räddningssystem) rapportserie[7] redovisas och diskuteras flera olika frågor avseende arbetsmiljöansvaret för frivilliga som deltar i räddningsinsatser. En av de slutsatser som dras är att det förefaller tveksamt att den kommunala räddningstjänsten innehar, och/eller bör inneha, alla delar av arbetsmiljöansvaret avseende alla potentiella frivilliga som kan vara på plats på en olycksplats. På samma sätt förefaller det tveksamt att lagstiftaren avsett något sådant.[8] I en masteruppsats, *Arbetsmiljöansvar i väntan på räddningstjänst*[9], diskuteras därtill arbetsmiljöansvarets placering, vad gäller väktare som i sin anställning, efter avtal mellan väktarbolaget och räddningstjänsten, utför inledande, begränsade räddningsinsatser i väntan på att räddningstjänsten ska anlända. En av slutsatserna i uppsatsen är att det bör ske en fördelning av arbetsmiljöansvaret mellan räddningstjänsten (kommunen) och väktarbolaget. I masteruppsatsen *Frivilligorganisationers arbetsmiljöansvar*[10] konstateras därtill dels att frivilliga i räddningsinsatser kan omfattas av arbetsmiljöregler, om det är fråga om för vissa områden särskilda arbetsmiljöregler, dels att räddningstjänsten kan inneha arbetsmiljöansvaret för dessa frivilliga.

I den föreliggande texten sker en fördjupad diskussion om arbetsmiljöansvar och möjligheterna att avtala om arbetsmiljöansvarets placering, när frivilliga och/eller semiprofessionella deltar i räddningsinsatser. I texten studeras därvid framför allt de olika organens skyldigheter och befogenheter, liksom regelverkens förmåga att svara mot dagsaktuella frågor.

Texten utgår från en traditionell rättsdogmatisk metod med studier av rättskällorna i enlighet med den traditionella rättskällehierarkin. Således är lagtext, förarbeten, rättspraxis och doktrin föremål för studier. Eftersom frågeställningen rör såväl arbetsmiljöansvarets konstruktion som räddningstjänstens organisation, med både det allmännas organisation, civila organisationer och civilsamhällets deltagande, behöver dessa olika delar redogöras för och analyseras, i ljuset av varandra. På samma sätt förs diskussion om de olika relevanta reglerna i ljuset av den samhälleliga organiseringen av räddningsinsatser och konstruktionen av arbetsmiljöansvarsregleringen. I fokus står som sagt de

---

7 Åslund, Å. och Holm, A., *Arbetsmiljöansvar vid frivilligas deltagande i räddningsinsatser*, CARER:s rapportserie, Rapport Nr 44/2023, Linköping 2023.

8 Åslund, Å. och Holm, A., *Arbetsmiljöansvar vid frivilligas deltagande i räddningsinsatser*, 2023, s. 32.

9 Tolo, E., *Arbetsmiljöansvar i väntan på Räddningstjänst – En gränsdragning av arbetsmiljöansvaret mellan bevakningsföretag och kommuner i väntan på räddningstjänst*, 2024.

10 Fransson, A., *Frivilligorganisationers arbetsmiljöansvar – En utredning om huruvida ett arbetsmiljöansvar finns för frivilliga i räddningsinsatser och vem som eventuellt innehar ett sådant ansvar*, Linköpings universitet, Linköping, 2025.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

olika organens skyldigheter och befogenheter, liksom regelverkens förmåga att svara mot dagsaktuella frågor.

I den föreliggande texten lämnas diskussionen om arbetsmiljöansvarets genomdrivande aspekt åt sidan. Det innebär att frågan om möjligheten att rättsligt genomdriva antingen ett visst beteende eller en påföljd på grund av att ett visst beteende inte har fullföljts, inte diskuteras i texten. Texten vilar dock i medvetandet om att det arbetsmiljörättsliga ansvaret (såväl straffrättsligt[11] och skadeståndsrättsligt[12] som förvaltningsrättsligt[13] via tillsyn, föreläggande, förbud och sanktionsavgifter av olika slag), de facto kan genomdrivas rättsligt.[14]

Utöver att texten avser förvaltningsrättsliga spörsmål, skulle texten kunna sägas falla in under det område som Tormod Otter Johansen benämner *krisjuridik*.[15] Texten behandlar såväl civilrättsliga som offentligrättsliga regler som aktualiseras i händelse av kris. Texten skulle emellertid också kunna sägas falla in under det område som benämns affärsrätt, eftersom den också avser analys av den rättsliga relationen mellan kommersiella aktörer och andra aktörer.

2. Om aktörerna i räddningsinsatser

2.1 Inledning

I en räddningsinsats finns som redogjordes för ovan i avsnitt 1 flera olika aktörer. I *Arbetsmiljöansvar vid frivilligas deltagande i räddningsinsatser* konstateras att räddningsorganisationen i Sverige är komplex. Det konstateras också att räddningstjänsten som en del av det allmännas organisation, faller in under offentligrättsliga regler. Offentligrättsliga regler reglerar det allmännas verksamhet, som i stor utsträckning skiljer sig från privat verksamhet. Den allmänna/offentliga verksamheten kan sägas vara artskild från privat verksamhet, i det att relationen mellan medborgarna och det allmänna står på skilda konstitutionella grunder. Den offentliga verksamheten kan innefatta tvång

---

11 3 kap. 10 § BrB.

12 Se särskilt 2 kap. 1 § resp. 3 kap. 1 § skadeståndslagen, vari arbetsgivarens ansvar för arbetstagarens skador och arbetstagarens skada på/för annan regleras. För arbetstagarens arbetsskada är skadeståndslagen i praktiken inte så frekvent tillämpad, framför allt beroende på den utbyggda socialförsäkringsregleringen vid arbetsskador och de privata kollektiva försäkringarna (för fördjupad diskussion om detta förhållande, se t.ex. Holm, J., *Ett hållbart arbetsliv. Arbetsgivarens rättsliga ansvar för arbetsmiljö och rehabilitering*, 2021, s. 268 ff. med däri angivna källor).

13 Se särskilt 6–8 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160), AML.

14 För en diskussion om dessa delar, se t.ex. Holm, J., *Ett hållbart arbetsliv. Arbetsgivarens rättsliga ansvar för arbetsmiljö och rehabilitering*, 2021, Åslund, Å. och Holm, A., *Arbetsmiljöansvar vid frivilligas deltagande i räddningsinsatser*, 2023.

15 Johansen, T.O., *Krisjuridik. Rättsliga befogenheter från olycka till höjd beredskap*, 2024 s. 21 ff.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

gentemot enskilda.[16] När det allmänna *ska* utföra visst uppdrag, såsom att enligt reglerna i LSO ansvara för räddningstjänsten, är det alltså tvingande regler, på samma sätt som när 3 kap. 2 § arbetsmiljölagen (1977:1160), AML, ålägger arbetsgivaren att vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall. Dessa tvingande regler skiljer sig i grunden från förutsättningarna för civila organisationers och civilsamhällets rättsliga relationer. I den privata verksamheten råder frihet att avtala om medverkan. När civila organisationer och civilsamhället deltar i räddningssituationer bygger detta på frivillighet och på att deltagande i räddningsinsatsen kan avtalas om.[17]

När räddningsorganisationen utvidgas till att också omfatta civilt deltagande (genom att t.ex. väktarbolag ingår avtal med räddningstjänsten eller genom att civilsamhället deltar frivilligt i en räddningsinsats) för det med sig den positiva följden att räddningsinsatser bland annat kan påbörjas tidigare. Det för emellertid också med sig att deltagarna räddningsinsatser har olika rättslig grund för sitt deltagande. I vissa avseenden har deltagarna därmed olika rättsligt ansvar och olika rättsliga skyldigheter i räddningsinsatsen. Den kommunala räddningstjänsten måste finnas där och måste utföra viss verksamhet och uppfylla vissa krav. Civila organisationer och de olika delarna av civilsamhället deltar utifrån vad som avtalats om eller utifrån vad som känns angeläget för den enskilda individen.

2.2 Räddningstjänsten

Räddningstjänsten är en kommunal angelägenhet. Enligt 3 kap. LSO ansvarar kommunen för att räddningstjänst finns och att det finns en kommunal organisation för detta. Det är också reglerat i lagen om skydd mot olyckor att den personal som ingår i en kommuns organisation för räddningstjänst ska vara anställd i egen eller annan kommun eller i ett kommunalförbund. Kommunen får dock enligt 3 kap. 15 § LSO överlåta åt någon annan att vidta inledande begränsade åtgärder vid räddningsinsatser eller vidta räddningsinsatser som kräver särskild kompetens. I organisationen för räddningstjänst kan också ett räddningsvärn ingå. Ett räddningsvärn består av personal som uttagits med tjänsteplikt.[18]

---

[16] Om detta förhållande, se t.ex. Eklundh, Behovet av rättslig tillsyn över offentlig verksamhet, JT 2003–04 s. 961 och Örnberg, Å., *Kommunal verksamhet genom privaträttsligt subjekt*, 2014 s. 4 ff.

[17] Om samverkan mellan offentlig verksamhet och privat verksamhet, och olika rättsliga förutsättningar för de samverkande organisationerna, se t.ex. Madell, T. och Indén, T., *Offentlig-Privat Samverkan: Rättsliga förutsättningar och utmaningar*, 2010, Örnberg, Å., *Kommunal verksamhet genom privaträttsligt subjekt*, 2014.

[18] 3 kap. 15 § LSO.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

I kommentaren till LSO utvecklas att huvudregeln är att de som ingår i kommunens organisation för räddningstjänst *måste* vara kommunalt anställda, men att det är *tillåtet* för kommunen att överlåta[19] åt någon annan att vidta inledande begränsade åtgärder vid räddningsinsatser.[20] Med begränsade åtgärder avses de första begränsade åtgärderna som vidtas för att avbryta eller begränsa ett skadeförlopp. I kommentaren exemplifieras detta med ”att försöka släcka en mindre brand med handbrandsläckare, larma andra personer på en olycksplats, använda livbojar vid drunkningstillbud eller vidarebefordra en lägesbild till räddningsledaren innan denne nått platsen.”[21] Möjligheten att överlåta åt någon annan att vidta inledande begränsade åtgärder har sin grund i att det är viktigt att en räddningsinsats kommer igång så snart som möjligt vid en olycka, och att det många gånger inte är räddningstjänsten som är närmast olyckan utan andra aktörer.[22] Att kunna ta tillvara fler samhälleliga resurser än endast den kommunala räddningstjänsten har setts som positivt och något som har behövts arbetas för.[23] När också icke kommunalt anställda personer kan genomföra vissa inledande åtgärder i en räddningsinsats, kan det leda till att räddningsinsatser kan påbörjas tidigare än annars – inte minst i glesbygden där räddningsinsatser kan dröja tidsmässigt på grund av långa avstånd.

De inledande begränsade åtgärderna som enligt lagstiftaren skulle kunna överlåtas åt annan än den kommunala räddningstjänsten, till exempel till ett väktarbolag eller till en civil insatsperson (CIP), ska skiljas från mer avancerade åtgärder. I enlighet med vad som redogjordes för i stycket ovan är det inte möjligt för den kommunala räddningsorganisationen att överlåta uppgifter som är av sådant slag och svårighetsgrad att de kräver ordinarie räddningstjänstpersonal.

I prop. 2019/20:176 framhålls att det inte finns några begränsningar i frågan om till vem kommunen kan överlåta utförandet av inledande åtgärder. Det uttalas explicit att kommunen kan ingå avtal om överlåtande av utförande av inledande åtgärder med såväl företag (oavsett den rättsliga associationsform som företaget bedriver sin verksamhet i) och ideella föreningar som enskilda. Det är alltså möjligt att överlåta utförande av inledande åtgärder till

---

19 Det förefaller som att begreppet överlåta, avser överlämnande i enlighet med 10 kap. 1 § kommunallag (2017:275): Kommuner och regioner får, med de begränsningar som framgår av lag, överlämna skötseln av kommunala angelägenheter till kommunala bolag, stiftelser och föreningar.

20 Diamant, M., Lag (2003:778) om skydd mot olyckor 3 kap. 15 §, Karnov (JUNO), (besökt 2025-06-03), se också prop. 2019/20:176, s. 31 och 77.

21 Diamant, M., Lag (2003:778) om skydd mot olyckor 3 kap. 15 §, Karnov (JUNO), (besökt 2025-06-03).

22 Prop. 2019/20:176, s. 32.

23 Prop. 2019/20:176, s. 32.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

såväl ett väktarbolag, en förening för till exempel civila insatspersoner som till, till exempel, en enskild CIP eller annan enskild individ. Det framhålls samtidigt i propositionen att även om utförandet av inledande åtgärder vid insatser har överlåtits till annan, så har kommunen ansvaret för räddningsinsatsen.[24] Det är räddningschefen som beslutar om att inleda räddningsinsatsen och som utser en kommunal räddningsledare som leder insatsen. Möjligheten att överlåta inledande begränsade insatser syftar endast till att effektivisera en pågående insats, och den möjligheten ska enligt propositionen ses som ett komplement till ordinarie räddningstjänstpersonal.[25] I propositionen sägs vidare att ”Någon gränsproblematik när räddningstjänsten sedan kommit på plats [---] bör inte heller uppkomma eftersom räddningstjänsten hela tiden ansvarar för räddningsinsatsen.”[26]

LSO reglerar också att var och en som under kalenderåret fyller lägst arton och högst sextiofem år, är skyldig att medverka i räddningstjänst, i den mån hans eller hennes kunskaper, hälsa och kroppskrafter tillåter det. Tjänsteplikten fullgörs på anmodan av räddningsledaren (6 kap. 1 § LSO). Den som pga. tjänsteplikt eller frivilligt med räddningsledarens samtycke har medverkat i räddningstjänst enligt LSO, har rätt till skälig ersättning för kostnader för resa och uppehälle samt för arbete och tidsspillan. Rätten till ersättning omfattar också skada på kläder och andra personliga tillhörigheter (7 kap. 4 § LSO).

I *Arbetsmiljöansvar vid frivilligas deltagande i räddningsinsatser* diskuteras att det av förarbetena skulle kunna framstå som att den kommunala räddningstjänsten har ansvar för hela räddningsinsatsen, allt som rör räddningsinsatsen, oavsett om de åtgärder som vidtas utförs av personer i den kommunala räddningstjänsten eller av andra, privata, aktörer. Det sägs i den studien att detta måste vara ett förenklat sätt att beskriva den rättsliga situationen. I Holms *Några ansvarsfrågor avseende aktörer, i synnerhet frivilliga, som deltar i räddningsinsatser*, konstateras nämligen att en frivillig person endast har ett begränsat ekonomiskt skydd i den mån denne skadar sig själv eller andra vid en frivillig räddningsinsats. Detta skiljer sig ju åt från situationen om en i räddningstjänsten anställd skadar sig själv eller andra i en räddningsinsats, då bland annat arbetsgivarens principalansvar inträder.[27] Arbetsgivaren har således skyldigheter i relation till den anställde, som arbetsgivaren inte har i relation till icke-anställd.

---

[24] Prop. 2019/20:176, s. 77.
[25] Prop. 2019/20:176, s. 32.
[26] Prop. 2019/20:176, s. 32.
[27] Enligt 3 kap. 1 § skadeståndslagen ska den som har arbetstagare i sin tjänst ersätta person- och sakskada som arbetstagaren vållar genom fel eller försummelse i tjänsten.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

Det finns anledning att diskutera om det till exempel är rimligt, och av lagstiftaren avsett, att ålägga den kommunala räddningstjänsten alla delar av arbetsmiljöansvaret avseende de spontanfrivilliga som kan vara på plats före räddningstjänsten på olycksplatsen. Det förefaller inte orimligt att uttalandet att ”räddningstjänsten hela tiden ansvarar för räddningstjänsten”, är snävare i sin tillämpning än att avse *allt* som rör räddningsinsatsen.

2.3 Frivilliginsatser

Sedan ett antal år finns i Sverige flera initiativ där volontärer agerar som förstainsatsaktörer i samarbete med kommunal räddningstjänst. Privatpersoner/civila samhällsmedborgare rekryteras och erhåller grundläggande utbildning i till exempel att utföra hjärt-och lungräddning, agera vid mindre trafikolyckor och släcka mindre bränder. Privatpersonerna/de civila samhällsmedborgarna utrustas därefter med basal utrustning som handhållna brandsläckare, första hjälpen-kit, tillgång till hjärtstartare och reflexvästar, och larmas ut på vissa fördefinierade händelser.[28]

En av de mer framträdande nya formerna för civilsamhällets medverkan i räddningsinsatser, är det som benämns CIP (civila insatspersoner). Från att ha startat i Medelpads glesbygd inom projektet Förstärkt Medmänniska[29], har denna form av organisation spridit sig till först landsbygd och/eller små kommuner, och senare till storstadsmiljö genom Södertörns Brandsförvarsförbund som bland annat involverar Södertälje och Nacka. Det finns ingen rättslig definition av CIP, men i en annan vetenskaplig kontext har CIP definierats som ”…frivilligt given tid och aktiviteter av personer, grupper och organisationer utanför räddningssystemet, som utförs utan betalning till förmån för en annan individ, grupp eller organisation utan att det finns kontrakt, familjeband eller andra krav på detta, (i samband med nödlägen och kriser)”.[30] Myndigheten för samhällsskydd och beredskap[31] anger om CIP att ”[c]ivila insatspersoner (CIP) är civila personer som rekryteras, utbildas och

[28] Pilemalm, S., *Hur expanderar vi konceptet civila insatspersoner – att hantera organisatoriska och IT-relaterade hinder*, CARER:s rapportserie, Rapport nr 39/2022, Linköpings universitet, Linköping, 2022, s. 3.

[29] https://www.raddning.info/om-oss/var-verksamhet/brandstationer/frivillig-resurs (hämtad 2025-06-12).

[30] Stenberg, R., *Det frivilliga fältets geografi. En forskningsöversikt över det frivilliga fältets förutsättningar för samverkan inom räddning och respons*, CARER:s rapportserie, Rapport Nr 40/2022, Linköpings universitet, Linköping 2022, s. 13.

[31] Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, byter fr.o.m. 1 januari 2026 namn till Myndigheten för civilt försvar, https://www.msb.se/sv/aktuellt/nyheter/2024/oktober/mikael-frisell-utsedd-ny-generaldirektor---samt-nytt-namn-pa-myndigheten/ (besökt 2025-05-28).

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

utrustas av kommunal räddningstjänst. Sedan larmas de ut på olika typer av olyckor, som till exempel trafikolyckor, mindre bränder och hjärtstopp."[32]

En annan form av civilsamhällets medverkan i räddningsinsatser utgörs av SMS-livräddare. SMS-livräddare är ett initiativ för att, i väntan på ambulans, kunna hjälpa personer som får ett misstänkt hjärtstopp. Ambulansverksamhet utgör inte en del räddningstjänsten[33], men genom den samverkan som sker mellan s.k. blåljusaktörer, tangeras de olika verksamheterna och i många fall inleder räddningstjänsten en insats i väntan på ambulans.[34] SMS-livräddare bygger på användande av en app, genom vilken frivilliga som har HLR-kunskap, förs samman med närmaste hjärtstartare och en person med misstänkt hjärtstopp. Genom appen larmas frivilliga livräddare via larmcentralen. De frivilliga får en karta i appen som visar vägen både till närmaste hjärtstartare och till den som drabbats av hjärtstopp.[35] Systemet, som har varit igång sedan 2010, finns i dag i 14 regioner (Blekinge, Dalarna, Halland, Jämtland, Härjedalen, Jönköping, Kalmar, Kronoberg, Norrbotten, Skåne, Stockholm, Sörmland, Västmanland, Västra Götaland och Östergötland).[36] För att kunna registrera sig som frivillig hos SMS-livräddare krävs att den frivilliga är myndig, samt har HLR-kunskaper.[37] SMS-livräddarna som organisation/plattform, hänvisar frivilliga till Svenska HLR-rådet[38] för erhållande av HLR-kunskaper, om den frivilliga saknar sådan.[39]

Ett tredje exempel på en frivilliginsats av civilsamhället utgörs av Missing People Sweden. Missing People Sweden är en ideell förening som grundades 2012, och som hjälper till i sökinsatser efter försvunna personer. Enligt sin hemsida finns Missing People i dag i stora delar av Sverige.[40] Missing People som förening samarbetar med polisen, och kontrollerar dels att det finns en polisanmälan, dels att det inte finns några hinder för att föreningen ska enga-

---

[32] Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, *Civila insatspersoner gör skillnad (faktablad)*, 2024.

[33] Ambulanstransporter åligger regionerna enligt 7 kap. 6 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Om möjligheten för kommun att bedriva ambulans- eller ambulansliknande verksamhet, se Örnberg, Å., *Kommunal verksamhet genom privaträttsliga subjekt*, s. 179 f., med där refererade rättsfall. Se också senaste version av SOSFS 2009:10 *Socialstyrelsens föreskrifter om ambulanssjukvård m.m.*

[34] För en översikt över samverkan, se t.ex. *Blåljussamverkan. Sammanfattande information om lagrum, ansvar, arbetsstruktur, organisation och samverkansmodell för blåljus*, MSB1487 – februari 2020.

[35] https://www.smslivraddare.se/om-oss/ (besökt 2025-05-22).

[36] https://www.smslivraddare.se/ (besökt 2025-05-22).

[37] https://www.smslivraddare.se/vad-innebar-det-att-vara-smslivraddare/ (besökt 2025-05-22).

[38] Svenska rådet för hjärt-lungräddning är en nationell kunskaps- och utbildningsorganisation med syfte att rädda liv vid plötsligt hjärtstopp inom sjukvården och i samhället. https://www.hlr.nu/organisation/ (besökt 2025-05-22).

[39] https://www.smslivraddare.se/sa-gor-du-hlr/ (besökt 2025-05-22).

[40] https://www.missingpeople.se/har-finns-vi/ (besökt 2025-05-22).

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

gera sig i försvinnandet. Därtill kan samarbete med polisen också ske vid själva sökinsatsen, beroende på situationen. Missing People förfogar över ett register där den som är över 18 år kan registrera sig. Den registrerade erhåller ett SMS när det finns behov i en sökinsats nära den registrerade.[41]

Liksom ambulansverksamhet och räddningstjänst, utgör polisen en del av s k blåljusaktörer. Ambulansverksamheten, polisens verksamhet och räddningstjänsten utgör egna, eller delar av egna, organisationer med egen reglering av sina respektive verksamheter, dock med ett stort mått av samverkan.[42] Civilsamhällets medverkan i olika utsträckning blir därmed något som kommer att tangera flera olika delar av den offentligt reglerade organisationen.[43]

Som synes kommer civilsamhällets medverkan i räddningsinsatser till uttryck på olika sätt. Bortsett från spontanfrivilliga, alltså deltagare som deltar i en räddningsinsats eftersom de råkar vara på plats och erbjuder sin hjälp helt spontant,[44] tycks det vara gemensamt för de olika frivilliginsatserna att det sker någon sorts samverkan, som kan variera i utformning och omfattning, med det allmännas organisation. Frivilligdeltagandets interna organisering varierar emellertid. Missing People bedrivs i form av en ideell förening. Det verkar som att konceptet Civila insatspersoner inkluderar två olika varianter. Den ena varianten utgörs av CIP som agerar endast i egenskap av enskilda individer, som på något sätt samverkar – utan att samverka i en av rätten erkänd associationsform (vare sig rekvisiten för ideell förening eller enkelt bolag synes vara uppfyllda, och inte heller rekvisiten för någon annan associationsform). Den andra varianten utgörs av CIP som kanaliseras via Brandskyddsföreningen, som utrustar CIP med viss grundläggande utrustning, och som i viss utsträckning försäkrar CIPen.[45] Konceptet SMS-livräddare förefaller utgöras av enskilda individer som samverkar utanför en av rätten erkänd associationsform.

---

41 https://insamling.missingpeople.se/pfs/searcherregistration (besökt 2025-05-22).

42 Jfr *Blåljussamverkan. Sammanfattande information om lagrum, ansvar, arbetsstruktur, organisation och samverkansmodell för blåljus*, MSB1487-februari 2020. Se också regleringen av räddningstjänsten i lag om skydd mot olyckor (2003:778), regleringen av ambulansverksamhet i 7 kap. 6 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), liksom i SOSFS 2009:10 Socialstyrelsens föreskrifter om ambulanssjukvård m.m. samt regleringen av polisens verksamhet i polislag (1984:387).

43 För en fördjupad studie av olika organisationer med frivilliga aktörer i räddningsinsatser, se t.ex. Hallström, V., Ramsell, E. och Yousefi Mojir, K., *Organiserade räddningsinsatser med frivilliga. Presentation av några verksamheter som initierades i Sverige mellan 2010–2016*, MSB 1082-februari 2017.

44 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. *1. Så bidrar frivilliga till god beredskap*, s. 8, 2024. Se också Svenska institutet för standarder, *Vägledning för planering av spontanfrivilligas engagemang* (SS-ISO 22319:2019).

45 https://www.brandskyddsforeningen.se/civil-insatsperson-cip/ (besökt 2025-06-10).

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

Frivilligorganisationernas medverkan i räddningsinsatser synes till viss del ha sin rättsliga grund i att räddningstjänsten har getts befogenhet att överlåta utförandet av inledande åtgärder till annan, utan begränsningar i frågan om till vem överlåtande kan ske.

2.4 Semiprofessionellas insatser

Det förekommer att räddningstjänsten ingår avtal med andra, t.ex. bevakningsföretag avseende IVPR, I Väntan På Räddningstjänst.[46] Anställda inom, t.ex., bevakningsföretaget har sin huvudsakliga sysselsättning inom bevakningsföretaget. I relation till räddningsinsatser kommer dessa anställda att benämnas semiprofessionella.[47] Den semiprofessionelle har inte räddningsinsatser som sin huvudsakliga sysselsättning, utan deltagande i räddningsinsatsen blir en del av dennes tjänsteutövning efter arbetsgivarens avtal om IVPR.

Konstruktionen IVPR innebär att räddningstjänsten i enlighet med 3 kap. 15 § LSO överlåter åt annan att vidta inledande begränsade åtgärder vid räddningsinsatser. Överlåtandet sker genom att räddningstjänsten ingår överenskommelse med t.ex. bevakningsföretag och/eller väktarföretag.[48] IVPR innebär i praktiken att bevakningsföretaget larmas till olycksplatser för att inleda begränsade räddningsinsatser – i väntan på att räddningstjänsten anländer. Konceptet medför att en räddningsinsats kan inledas snabbare, än vad som vore fallet annars.

Den enskilde semiprofessionelles deltagande i en räddningsinsats har därmed sin grund i dennes anställningsavtal med sin arbetsgivare, varvid arbetsgivaren efter avtal med räddningstjänsten ansvarar för vissa åtgärder i en räddningsinsats. I relation till själva räddningsinsatsen utgör den enskilde arbetstagare på bevakningsföretaget semiprofessionell.

I *Civila och semiprofessionella för inledande åtgärder vid räddningsinsats. En enkät- och intervjusammanställning* framgår att semiprofessionella många

---

[46] I MSBs årsuppföljning avseende tillsynen av efterlevnaden av LSO 2020–2024, anger 37 räddningstjänster att de arbetar med att korta responstider genom att larma andra aktörer vid vissa olyckor, https://www.msb.se/sv/amnesomraden/skydd-mot-olyckor-och-farliga-amnen/tillsyn-lagen-om-skydd-mot-olyckor/tillsyn-over-kommunerna-enligt-lso/, flik 2024, kolumnerna ID och IE (besökt 2025-06-03). Securitas anger att företaget är en del av IVPR, https://www.securitas.se/produkter-tjanster/brand-raddning/inledande-insatser/IVPR/ (besökt 2025-06-03). Se också SOU 2018:54, s. 190 f., prop. 2019/20:176, s. 31 ff.

[47] Forsberg, A. m.fl., *Civila och semiprofessionella för inledande åtgärder vid räddningsinsats. En enkät- och intervjusammanställning*, MSB2096–maj 2023, s. 8.

[48] Se t.ex. SOU 2018:54, s. 190.f.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

gånger genomgår utbildning arrangerad av räddningstjänsten och att räddningstjänsten tillhandahåller utrustning för de semiprofessionella.[49]

På samma sätt som frivilligorganisationers medverkan i räddningsinsatser, har också IVPR och semiprofessionellas medverkan i räddningsinsatser sin rättsliga grund i räddningstjänstens befogenhet att överlåta utförandet av inledande åtgärder till annan.

3. Arbetsmiljöreglering

Den rättsliga regleringen av arbetsmiljöansvar återfinns framför allt i arbetsmiljölagen, AML, arbetsmiljöförordningen, AMF, och i arbetsmiljöverkets författningssamling, AFS. För tillämpningen och ansvarsutkrävandet i det enskilda fallet, har såväl reglerna i till exempel brottsbalken, som lagen om anställningsskydd, aktiebolagslagen och medbestämmandelagen betydelse.

AMLs ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet och att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö.[50] Arbetsmiljöarbetet kan sägas delas upp i två delar; förebyggande och hälsofrämjande arbete respektive ett arbete för rehabilitering när skada har skett.[51] Kontroll och genomdrivande av kraven avseende både det förebyggande arbetet (det proaktiva arbetsmiljöarbetet) och det efter en arbetsmiljöhändelse inträdande rehabiliteringsarbetet respektive eventuella påföljder vid en arbetsmiljöhändelse (det reaktiva arbetsmiljöarbetet), sker av det statliga Arbetsmiljöverket.[52] Den möjlighet till avtal och särskilt kollektivavtal som stora delar av övriga arbetsrätten vilar på, existerar inte inom det arbetsmiljörättsliga området (låt vara att genomförandet av vissa delar av arbetsmiljöaspekter sker genom kollektivavtal[53] och att arbetsplatsens skyddsombud ska utses av den lokala arbetstagarorganisation som är eller brukar vara bunden av kollektivavtal med arbetsgivaren[54]). Parterna på arbetsmarknaden, arbetsgivare och arbetstagare med sina respektive organisa-

---

[49] Forsberg, A. m.fl, *Civila och semiprofessionella för inledande åtgärder vid räddningsinsats. En enkät- och intervjusammanställning*, MSB2096–maj 23, s. 17 ff., 22 ff.

[50] 1 kap. 1 § AML.

[51] Se t.ex. Holm, J., *Ett hållbart arbetsliv. Arbetsgivaren rättsliga ansvar för arbetsmiljö och rehabilitering*.

[52] 7 kap. AML.

[53] Samverkansavtal, se t.ex. Avtal om samverkan och arbetsmiljö mellan SKR och Arbetsgivarförbundet Pacta å ena sidan samt Svenska Kommunalarbetareförbundet, OFRs förbundsområden Allmän kommunal verksamhet, Hälso- och sjukvård respektive Läkare jämte i förbundsområdena ingående organisationer, Lärarförbundets och Lärarnas Riksförbunds Samverkansråd, AkademikerAlliansen och till AkademikerAlliansen anslutna riksorganisationer å den andra, 2017-10-24.

[54] 6 kap. 2 § AML.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

tioner, spelar alltså en betydligt mindre roll inom arbetsmiljörätten, än inom övriga arbetsrätten.

Det förebyggande och hälsofrämjande arbetsmiljöarbetet tar sin utgångspunkt i reglerna i 2 kap. AML. I kapitlets inledande paragraf anges att:

> Arbetsmiljön skall vara tillfredsställande med hänsyn till arbetets natur och den sociala och tekniska utvecklingen i samhället. Vid fartygsarbete skall arbetsmiljön vara tillfredsställande också med hänsyn till sjösäkerhetens krav.
>
> Arbetsförhållandena skall anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende.
>
> Arbetstagaren skall ges möjlighet att medverka i utformningen av sin arbetssituation samt i förändrings- och utvecklingsarbete som rör hans eget arbete.
>
> Teknik, arbetsorganisation och arbetsinnehåll skall utformas så att arbetstagaren inte utsätts för fysiska eller psykiska belastningar som kan medföra ohälsa eller olycksfall. Därvid skall även löneformer och förläggning av arbetstid beaktas. Starkt styrt eller bundet arbete skall undvikas eller begränsas.
>
> Det skall eftersträvas att arbetet ger möjligheter till variation, social kontakt och samarbete samt sammanhang mellan enskilda arbetsuppgifter.
>
> Det skall vidare eftersträvas att arbetsförhållandena ger möjligheter till personlig och yrkesmässig utveckling liksom till självbestämmande och yrkesmässigt ansvar.

Det förebyggande och hälsofrämjande arbetet tar därefter sin utgångspunkt i reglerna i 3 kap. AML. De allmänna skyldigheter som regleras i 3 kap., ska tillämpas med beaktande av kraven på arbetsmiljöns beskaffenhet enligt lagens 2 kap.[55] I tredje kapitlet regleras vad som faller på arbetsgivaren att arbeta med, arbetsgivarens skyldigheter, och vad som faller på arbetstagaren. Detta återkommer i lagens sjätte kapitel i regler om samverkan mellan arbetsgivaren och arbetstagaren.

Till skillnad från de förebyggande reglerna, aktualiseras tillämpningen av de reaktiva reglerna när en arbetsmiljöhändelse faktiskt har inträffat. Det som brukar betecknas som arbetsgivarens rehabiliteringsansvar är en del av det reaktiva arbetsmiljöarbete som åligger arbetsgivaren.

Arbetsgivarens rehabiliteringsansvar finns reglerat i 30 kap. 6 a § socialförsäkringsbalken[56], liksom i 3 kap. 2 a § 3 st. AML. I det senare lagrummet anges att arbetsgivaren har en skyldighet att se till att finns en på lämpligt sätt

---

[55] 3 kap. 1 § AML.

[56] 30 kap. 6 a § socialförsäkringsbalken: ”Den försäkrades arbetsgivare ska efter samråd med den försäkrade lämna de upplysningar till Försäkringskassan som behövs för att den försäkrades behov av rehabilitering snarast ska kunna klarläggas och även i övrigt medverka till det. Arbetsgivaren ska också svara för att de åtgärder vidtas som behövs för en effektiv rehabilitering. Bestämmelser om arbetsgivarens skyldigheter avseende arbetsanpassning och rehabilitering finns även i arbetsmiljölagen.”

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

organiserad arbetsanpassnings- och rehabiliteringsverksamhet för fullgörande av de uppgifter som vilar på arbetsgivaren i enlighet med AML och socialförsäkringsbalken. Därtill utvecklas arbetsgivarens rehabiliteringsansvar i 3 kap. AFS 2023:2 *Planering och organisering av arbetsmiljöarbete*. Med arbetsgivare enligt denna AFS likställs den som hyr in arbetskraft.[57] Däremot likställs *inte* den som genomgår utbildning, utför anvisat arbete under vård i anstalt, som tjänstgör enligt lag (1994:1809) om totalförsvarsplikt eller som deltar i frivillig utbildning för verksamhet i totalförsvaret, med arbetstagare vid tillämpning av AFSen.[58]

Hur är det med frivilligt deltagande i räddningsinsatser? Har någon, och i så fall vem, ett arbetsmiljöansvar för frivilligdeltagaren?

4. Placeringen av arbetsgivarens arbetsmiljöansvar

4.1 Arbetsgivaren

AML anger alltså att arbetsmiljön ska vara tillfredställande ur flera olika perspektiv samt att arbetsgivare och arbetstagare ska samverka för att uppnå en god arbetsmiljö. Därtill regleras i 3 kap. 2 § 1 st. AML att arbetsgivaren ska vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall. Stycket ger uttryck för huvudprincipen att huvudansvaret för arbetsmiljön åvilar arbetsgivaren (arbetsgivaren har det s.k. skyddsansvaret).[59] I tillämpningen av AMLs regler är därför frågan om *vem som är att bedöma som arbetsgivare* i arbetsmiljörättsligt hänseende av grundläggande betydelse.

I de fall som ett anställningsavtal föreligger, är det normalt den part som har ingått avtalet med arbetstagaren, som är att se som arbetsgivare i arbetsmiljörättsligt hänseende. De skyldigheter som åligger arbetsgivaren enligt arbetsmiljörättslig reglering, åligger alltså i normalfallet den som arbetstagaren ingått anställningsavtal med.

Jag skriver emellertid normalt och i normalfallet, eftersom det t.ex. i de fall där arbetstagaren är anställd för att hyras ut till ett eller flera olika företag, kommer att finnas flera olika arbetsgivare som kommer att ha olika arbetsmiljörättsligt ansvar, olika skyldigheter, gentemot arbetstagaren. I 3 kap. 12 § AML anges att den som anlitar inhyrd arbetskraft för att utföra arbete i sin verksamhet ska vidta de skyddsåtgärder som behövs i det arbetet. Det uthyrande företaget har ett visst arbetsgivaransvar enligt AML, men saknar den rådighet över förhållandena som gäller på det inhyrande arbetsstället, som

[57] 2 kap. 2 § AFS 2023:2.
[58] 2 kap. 2 § AFS 2023:2.
[59] Dalekant, P., Weihe, A., Arbetsmiljölag (1977:1160), 3 kap. 2 §, Karnov 2025-05-22 (JUNO).

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

krävs för att kunna inneha ett fullständigt skyddsansvar för arbetsmiljön på arbetsplatsen i fråga.[60] Grunden för placeringen av skyddsansvaret, utgår från vem som faktiskt kan ha kontroll över arbetsplatsen.[61] I uthyrningsfallet kommer arbetsmiljöansvaret att delas av uthyraren och inhyraren.

Kontrollen över arbetsplatsen är också grunden för placeringen av skyddsansvaret *inom* en organisation. Även i de fall när ett anställningsavtal föreligger, är det vanligt att skyddsansvaret delegeras till närmaste chef, eftersom kontrollen över arbetsplatsen finns där.[62] Frågor avseende om giltig delegation har skett, respektive om kontroll över arbetsplatsen har förelegat hos den som fått arbetsmiljöansvar delegerad till sig, har varit föremål för rättslig prövning i flera mål.[63]

I de fall när ett anställningsavtal inte föreligger, som fallet t.ex. är när en frivillig deltar i en räddningsinsats, finns behov av en fördjupad analys av huruvida någon trots allt skulle kunna vara att bedöma som arbetsgivare, och därmed inneha ett arbetsmiljöansvar.

4.2 Vem är arbetsgivare och föreligger ett anställningsavtal?

I rättspraxis har slagits fast att, för att avgöra om ett anställningsförhållande föreligger, måste en helhetsbedömning av omständigheterna i fallet göras.[64] Utgångspunkten är att det finns ett enhetligt arbetstagarbegrepp inom såväl civilrättslig som skatterättslig lagstiftning, vilket har sin grund i det civilrättsliga arbetstagarbegreppet så som det utformades i NJA 1949 s. 768.[65] De faktorer som i dag brukar bedömas ha en central roll i den helhetsbedömningen, är om den arbetspresenterande parten har att personligen utföra arbetet, den arbetspresenterande parten har ställt sin arbetskraft till förfogande allteftersom arbetsuppgifter har uppkommit, förhållandet parterna emellan har varit av mera stadigvarande eller regelbunden karaktär, den arbetspresterande parten har varit förhindrad att samtidigt utföra liknande arbete av betydelse för

---

60 Se prop. 1993/94:186 s. 31–35, för diskussion om arbetsgivaransvaret jämsides med inhyrarens ansvar.

61 Se vad som redogörs för i avsnitt 4.3–4.5 nedan.

62 9 § AFS 2023:1.

63 Se t.ex. NJA 1993 s. 245, NJA 2004 s. 126 och NJA 2007 s. 369.

64 Se vad som sägs om detta i t.ex. AD 2022 nr 45.

65 HDs dom: ”Frågan huruvida någon i lagens mening är arbetstagare hos annan eller icke är att bedöma efter vad dem emellan kan anses avtalat varvid man icke kan inskränka sig till något visst avtalsvillkor såsom ensamt avgörande utan har att beakta alla i samband med avtalet och anställningen förekommande omständigheter. Härvid kan de avtalsslutandes ekonomiska eller sociala ställning vara ägnad att belysa, huru avtalet bör uppfattas. Att förhållandena i varje särskilt fall bliva avgörande hindrar icke att, om avtalet är av en mera allmänt förekommande typ, ledning kan hämtas från den uppfattning om rättsläget som eljest mera allmänt gjort sig gällande.”

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

någon annan, arbetet utförs under annans ledning eller kontroll, motparten tillhandahåller maskiner, redskap eller råvaror, den arbetspresterande parten får ersättning för direkta utlägg, ersättningen för arbetsprestationen utgår åtminstone delvis i form av garanterad lön och den arbetspresterande är allmänt sett i ekonomiskt och socialt hänseende jämställd med en arbetstagare.[66]

Detta för med sig att frågan om huruvida ett anställningsförhållande föreligger, i många fall är avgörande för huruvida viss annan lagstiftning, såsom arbetsmiljöreglering, är tillämpbar. I Foodora-målet, AD 2022 nr 45, var den tvistiga frågan huruvida ett avskedande skulle ogiltigförklaras. Denna fråga kunde besvaras först efter det att en utredning hade gjorts huruvida den arbetspresterande var att se som arbetstagare eller uthyrd (i målet slogs fast att den arbetspresterande inte var att se som anställd hos motparten i målet, vilket ledde till att domstolen slog fast att ett avskedande inte kunde ha skett). På samma sätt behövde frågan om huruvida ett anställningsavtal förelåg, prövas i Bolt-målet, Kammarrätten i Göteborg mål 3983-23, där den rättsliga frågan avsåg ett föreläggande vid vite enligt arbetsmiljölagen. Inte heller i detta mål fann domstolen, efter en helhetsbedömning av omständigheterna i målet, att den arbetspresterande var att se som en arbetstagare. Det fick i sin tur till följd att det saknades förutsättningar att rikta ett föreläggande enligt arbetsmiljölagen gentemot företaget.

4.3 Rådighetsansvar

En grund för att bedömas ha det så kallade arbetsgivaransvaret, är innehavande av rådigheten över arbetsplatsen.

3 kap. 12 § AML anger att ”den som råder över ett arbetsställe skall se till att det på arbetsstället finns sådana fasta anordningar att den som arbetar där utan att vara arbetstagare i förhållande till honom inte utsätts för risk för ohälsa eller olycksfall. Han skall även se till att andra anordningar som finns på arbetsstället kan användas utan sådan risk.” Därtill anges att den som anlitar inhyrd arbetskraft för att utföra arbete i sin verksamhet ska vidta de skyddsåtgärder som behövs i detta arbete.[67]

Regelns första stycket tar sikte på ett skyddsansvar för den som råder över ett arbetsställe när det gäller fasta anordningar på arbetsstället. Regelns andra stycket tar sikte på inhyrning av arbetskraft och inhyrarens arbetsmiljöansvar. I Karnovs kommentar till regeln konstateras därvid att arbetsgivaransvaret gäller *jämsides* med inhyrarens ansvar, och att det därför är av vikt att frågan

[66] Jfr t.ex. SOU 2017:24 s. 51 f., Källström, K., Malmberg, J., Johansson, C., *Anställningsförhållandet*, 7 uppl., 2025, s. 26 ff.

[67] 3 kap. 12 § 2 st. AML.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

om fördelningen av ansvaret mellan uthyrare och inhyrare klaras ut mellan de två ansvariga subjekten.[68]

För att 3 kap. 12 § 2 st. AML över huvud taget ska vara tillämpbar, och därmed frågan om fördelning av arbetsmiljöansvaret aktualiseras, krävs emellertid att det är fråga om inhyrning av arbetstagare eller med inhyrd personal likställd person. I Bolt-målet, Kammarrätten i Göteborg mål 3983-23 (som avsåg en matleverantörkurir som utförde leveranser genom användning av en digital plattform), konstaterades att den arbetspresterande parten inte var att se som inhyrd personal, bland annat mot bakgrund av att motparten, ett digitalt plattformsföretag, inte hade någon personal inhyrd över huvud taget. I målet diskuterades frågan om plattformsföretag som rättslig konstruktion i arbetsrättsliga sammanhang. Arbete via en digital arbetsplattform innefattar ett trepartsförhållande mellan aktörerna beställare/kund, utförare och det mellanliggande digitala plattformsföretaget.[69] Domstolen hänvisade till förarbetsuttalanden avseende arbetsmiljöansvar i sammanhang där plattformsföretag är involverade, där det uttalats att man på samma sätt som i andra arbetsrättsliga sammanhang behöver göra en helhetsbedömning för att kunna avgöra om det är fråga om ett verkligt uppdragsförhållande med självständig utförare eller om plattformsföretaget i stället agerar som ”förtäckt” arbetsgivare. Den avgörande frågan för att bedöma om ett plattformsföretag är arbetsgivare är vilken grad av kontroll plattformsföretaget har över organiseringen av arbetet och arbetsvillkoren.[70] Man kan också konstatera att plattformsarbetare kan bedömas vara arbetstagare vad gäller vissa frågor, men bedömas vara företagare i andra frågor.[71]

I räddningsinsatser finns anledning att fråga huruvida t.ex. SMS-livräddare skulle bedömas falla in under arbetsmiljöregleringen eller inte. Det förefaller som att situationen för de i SMS-livräddarna aktiva, i inte ringa utsträckning är densamma som för plattformsarbetare – med undantag för att SMS-livräddarna är en ideell verksamhet där de ideella aktörerna saknar ett kommersiellt intresse.

---

68 Dalekant, P., Weihe, A., Arbetsmiljölag (1977:1160), 3 kap. 11 §, Karnov 2025-05-09 (JUNO).

69 I SOU 2022:45 konstateras att ”[u]tföraren kan vara anställd av plattformsföretaget, vara anställd av eller fakturera via ett egenanställningsföretag (då blir en fjärde part involverad), eller vara egenföretagare. Gemensamt för de flesta plattformsföretag är att det krävs någon form av registreringsförfarande för att kunna få uppdrag och att plattformsföretaget i högre eller lägre grad gör någon form av bakgrundskontroll eller verifiering av utföraren i fråga.”, s. 80.

70 SOU 2022:45, s. 79–81, Kammarrätten i Göteborg mål 3983-23.

71 Hartzén, A.-C., Plattformsarbetares multipla otrygghet på arbetsmarknaden – anställningsskydd och sjukersättning i samklang?, FT 2025, s. 32.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

4.4 Inhyrd arbetskraft

3 kap. 12 § AML avser alltså arbetsmiljöansvar för inhyrd personal.

Inhyrd arbetskraft är inhyrd i verksamheten och står under arbetsledning på ett sådant sätt att den kan ses som jämställd med arbetstagare i själva verksamheten.[72] I SOU 2022:45 redogörs för att redan när regeln i 3 kap. 12 § 2 st. AML infördes genom lag 1994:579, konstaterades att problemet med den vid den tidpunkten befintliga bestämmelsen om rådighetsansvar, som enligt motiven även skulle gälla för inhyrd arbetskraft, inte var tillräcklig. Orsaken till det var bland annat att det arbetsledande företaget inte nödvändigtvis var det som råder över arbetsstället. För att komma åt den problematiken infördes ett särskilt skyddsansvar för den som anlitar inhyrd arbetskraft.[73] ”Inhyrarens ansvar tar inte enbart sikte på anordningar utan inhyraren ska vidta de skyddsåtgärder som behövs i arbetet som ska utföras i dennes verksamhet. Det här ansvaret kommer av att inhyraren disponerar över arbetskraften och utövar den direkta arbetsledningen. Inhyraren kan därmed sägas ha en form av rådighet över själva arbetssituationen. Inhyrarens ansvar är därför mer jämförbart med arbetsgivarens ansvar men det är begränsat till just det aktuella arbetet. Det här ansvaret kan inte överlåtas eller förhandlas bort.”[74]

I SOU 2022:45 exemplifieras inhyrarens arbetsmiljöansvar med det systematiska arbetsmiljöarbetet. I de allmänna råden till då gällande AFS 2001:1 *Systematiskt arbetsmiljöarbete*, anges t.ex. att arbetsgivarens ansvar för sådant som ligger utanför inhyrarens ansvar, så som utbildning och rehabilitering, ligger kvar hos arbetsgivaren.[75] Reglerna i AFS 2001:1 återfinns i dag i AFS 2023:1 *Systematiskt arbetsmiljöarbete*. I 4 § AFS 2023:1 anges att det är arbetsgivaren som ansvarar för, arbetsgivarens skyldighet att se till, att bestämmelserna i AFSarna följs, samt att den som hyr in arbetskraft likställs med arbets-

---

72 Jfr SOU 2022:45, s. 57. Om rättigheter för arbetstagare, som är anställda i syfte att hyras ut till kundföretag, se lag (2012:854) om uthyrning av arbetstagare.

73 Prop. 1993/94:186 s. 34.

74 SOU 2022:45, s. 57.

75 I kommentaren till 1 § AFS 2001:1 anges att: ”Den som anlitar inhyrd personal är skyldig att – i fråga om det arbete som inhyrningen gäller – följa föreskrifterna om systematiskt arbetsmiljöarbete. Det kan exempelvis gälla att undersöka arbetsförhållandena, bedöma risker, vidta åtgärder och ge instruktioner”, samt ”Den arbetsgivare som hyr ut arbetskraft kan inte bestämma över platsen för arbetet och inte heller över de lokaler och maskiner som finns där. Det är därför viktigt att denne planerar och följer upp arbetet noga. Det kan gälla valet av arbetsplats, arbetsuppgifter och arbetstid samt summering av erfarenheterna från uthyrningen. Den som hyr ut arbetskraft bör vara uppmärksam på den anställdes totala fysiska och psykiska belastning när han eller hon hyrs ut till olika ställen. Den arbetsgivare som hyr ut arbetskraft har kvar sitt ansvar för de anställda och är skyldig att genomföra långsiktiga arbetsmiljöåtgärder exempelvis i fråga om utbildning och rehabilitering.”

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

givare.[76] Det uttryckliga kvarstående ansvar för en uthyrande arbetsgivare, som återfanns i AFS 2001:1, saknas i konstruktionen av AFS 2023:1. Det finns emellertid ingenting i regelkonstruktionen som tyder på att en förändring av relationen inhyrare – uthyrare, vad avser arbetsmiljöansvaret för arbetstagare, är avsedd. Denna tolkning görs delvis mot bakgrund av den alldeles ovan gjorda redogörelsen för rättsläget i SOU 2022:45, delvis mot bakgrund av att de nya föreskrifterna är konstruerade så att det explicit uttalas gentemot vem regeln riktar sig till. 2 kap. 7 § AFS 2023:12 anger t.ex. att: ”Arbetsgivaren ansvarar för att --- Den arbetsgivare som inte råder över en arbetsplats behöver dock bara följa --- Med arbetsgivare likställs den som hyr in arbetskraft”. Den nya AFS-ordningen verkar därmed ha konstruerats för att tydliggöra vem som ansvarar för vad, i vilket sammanhang.

4.5 Delat ansvar

Inte endast arbetsgivare, utan också inhyrare av arbetstagare, har alltså ett arbetsmiljöansvar – delat med arbetsgivaren. Exempel på delat arbetsmiljöansvar finns därtill också i andra regleringar.

I samband med byggnads- och anläggningsarbeten har t.ex. frågan om arbetsmiljöansvar kommit att regleras särskilt i 3 kap. 6 § AML, vari byggarbetsplatsdirektiv 92/57/EEG genomförs i svensk rätt. Av 3 kap. 6 § AML framgår att den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete ska se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas, både vad gäller byggskedet och det framtida brukandet, samt att det utses en lämplig byggarbetsmiljösamordnare för planering, projektering och utförande av vissa arbetsuppgifter. Till byggarbetsmiljösamordnare kan den som utför själva byggnads- eller anläggningsarbetet utses eller någon annan. Byggarbetsmiljösamordnaren ”ska samordna tillämpningen av relevanta arbetsmiljöregler som under varje skede av planeringen och projekteringen ska följas i fråga om såväl byggskedet som brukandet av byggnaden eller anläggningen”.[77] Byggarbetsmiljösamordnaren ska också se till att samordna arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall på arbetsstället.[78]

Reglerna i 3 kap. AML pekar för flera särskilt angivna arbetssituationer ut vem som, i det särskilda fallet av samverkan mellan flera olika arbetsgivare eller arbetsgivarliknande aktörer, har ansvar för vad. Utöver olika aktörer som ingår i utförande av byggnads- eller anläggningsarbete, regleras också

[76] Därtill anges i stadgandet att det av 1 och 3 kap. arbetsmiljölagen framgår att också andra än arbetsgivare under vissa omständigheter kan inneha arbetsmiljöskyldigheter.
[77] 3 kap. 7 a § AML.
[78] 3 kap. 7 b § AML.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

särskilt om ansvar vad avser till exempel anlitad uppdragstagare (entreprenad) vid utförande av byggnads- och anläggningsarbeten,[79] om ett fast driftsställe är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter (där fartyg nämns alldeles särskilt),[80] samt om arbetsmiljöansvar när arbeten sker samtidigt eller i tidsmässig anslutning till varandra på ett gemensamt arbetsställe.[81] Vad gäller det sistnämnda anger lagtexten att ”var och en av dem ska se till att den egna verksamheten och anordningarna inte medför att någon som arbetar där utsätts för risk för ohälsa eller olycksfall”.[82]

Samordningen av arbetsmiljöansvaret avser alltså att uppmärksamma risker som kan uppkomma när flera verksamheter bedrivs. De gemensamma riskerna kan avse risker som finns i en verksamhet, men som också kan komma att påverka arbetstagare inom en annan verksamhet. Det kan också avse helt nya risker på ett arbetsställe enbart på den grunden att flera olika verksamheter agerar där.

5. Arbetsmiljöansvar för anställd inom räddningstjänsten, frivillig deltagare i räddningsinsats och semiprofessionell deltagare i räddningsinsats

Arbetsmiljöansvaret för en inom räddningstjänsten anställd, ligger alltså på dennes arbetsgivare – den kommunala räddningstjänsten. För att i den praktiska tillämpningen kunna ge arbetstagaren den arbetsmiljö som arbetsgivaren enligt arbetsmiljöregleringen har en skyldig att tillgodose, delegeras ansvaret inom organisationen. 9 § AFS 2023:1 anger att arbetsgivaren ska fördela uppgifterna i det systematiska arbetsmiljöarbetet till en eller flera chefer, arbetsledare eller andra arbetstagare i verksamheten. Det anges vidare att om det finns tio eller fler arbetstagare i verksamheten, så ska uppgiftsfördelningen vara skriftlig (om färre arbetstagare finns är det således möjligt att delegera arbetsmiljöuppgifterna muntligt). I de allmänna råden till regeln sägs att arbetsgivaren alltid har kvar ansvaret för arbetsmiljön, även när uppgifter i arbetsmiljöarbetet har fördelats till arbetstagare.

För andra delar av arbetsmiljöansvaret än det systematiska arbetsmiljöarbetet finns för vissa delar särskilt reglerat hur och att fördelningen ska ske. Delegering *inom* en arbetsgivare är därvid en del av organisationens fördelning av arbetsmiljöansvaret. En annan typ av fördelning utgörs av fördelning

[79] 3 kap. 7 c § AML.
[80] 3 kap. 7 d § AML.
[81] 3 kap. 7 g § AML.
[82] 3 kap. 7 g § 2 st. AML.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

mellan arbetsgivare. Detta senare gäller inte minst på arbetsplatser där flera arbetsgivare finns representerade, som vid byggnads- och anläggningsarbeten i enlighet med vad som sägs i avsnitt 4.5 ovan. Huruvida just den regleringen någonsin är tillämpbar på anställda inom räddningstjänsten är tveksamt. Däremot är det klart att delat arbetsmiljöansvar, som rättslig konstruktion, mellan två eller flera arbetsgivare inte bara är möjligt, utan särskilt reglerat i såväl AML som AFS.

Arbetsmiljöansvaret för semiprofessionella deltagare i en räddningsinsats följer huvudregeln – huvudansvaret för arbetsmiljön åligger dennes arbetsgivare. När den semiprofessionelle deltar i en räddningsinsats, finns anledning att skilja mellan olika delar av arbetsmiljöansvaret och olika faser i genomförandet av räddningsinsatsen. Eftersom den semiprofessionelles deltagande i räddningsinsatsen sker efter avtal mellan dennes arbetsgivare och räddningstjänsten, förefaller det inte orimligt att synliggörande och fördelning av arbetsmiljöansvaret mellan dessa två aktörer skulle komma till uttryck i avtalet om IVPR. I den utsträckning som den kommunala räddningstjänsten utbildar och tillhandahåller räddningsutrustning för den semiprofessionelle, synes ansvar för en del av det proaktiva, förebyggande arbetsmiljöansvaret redan ha tagits av den kommunala aktören. Fördelningen mellan parterna i övrigt, av den i arbetsmiljölagen reglerade skyldigheten att bedriva arbetsmiljöarbete, är oklar. Arbetsmiljöregleringens huvudregel om att huvudansvaret för arbetsmiljön åligger dennes arbetsgivare, synes krocka med uttalandet i prop. 2019/20:176 om att det inte bör uppstå någon gränsproblematik avseende ansvar i en räddningsinsats ”eftersom räddningstjänsten hela tiden ansvarar för räddningsinsatsen.”[83]

När slutligen frivilliga deltar i räddningsinsatser, finns inte en arbetsgivare så som denne beskrivits ovan. Den frivillige som deltar i räddningsinsatser, är inte anställd för genomförande av räddningsinsatsen, utan utför sysslor utanför ett anställningsförhållande. Vissa av de sysslor som den frivillige utför är till sin karaktär helt okomplicerade, andra sysslor är eller skulle kunna vara förknippade med risker för den som utför dem.

När den frivillige deltar i en räddningsinsats i egenskap av att vara medlem i en förening, kan föreningen ha ett arbetsmiljöansvar. I 3 kap. 5 § AML anges att ”när två eller flera för gemensam räkning yrkesmässigt driver verksamhet utan att ha arbetstagare anställd” ska AML:s regler följas i tillämpliga delar.[84] Under förutsättning att yrkesmässig verksamhet bedrivs ska alltså arbetsmiljölagens regler gälla i tillämpliga delar.

---

[83] Prop. 2019/20:176, s. 32.
[84] 3 kap. 5 § AML.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

Detta innebär, att om till exempel en förening bedriver verksamhet som kan bedömas utgöra yrkesmässig verksamhet, gäller AML:s regelverk i tillämpliga delar. Av de frivilligverksamheter som beskrivits ovan, är det endast Missing Peoples verksamhet som bedrivs i föreningsform (ideell förening). Till skillnad från en ekonomisk förening, är det mindre vanligt att en ideell förening bedriver yrkesmässig verksamhet, och därmed omfattas av arbetsmiljöregleringen i enlighet med 3 kap. 5 § AML.[85] Även en ideell förening kan dock komma att omfattas av AMLs regler. I den mån det finns personal anställd i en ideell förening, omfattas verksamheten i den delen av arbetsmiljölagens reglering redan genom att det är fråga om verksamhet i vilken arbetstagare utför arbete för en arbetsgivares räkning enligt 1 kap. 2 § AML. Också om verksamheten bedrivs endast med ideell arbetskraft, kan arbetsmiljölagen vara tillämplig. Det avgörande är verksamhetens karaktär av att utgöra yrkesmässig verksamhet. I kommentaren till arbetsmiljölagen uttalas att varje förvärvsverksamhet som utmärks av viss självständighet, regelbundenhet och varaktighet samt i regel av vinstsyfte, räknas till yrkesmässig verksamhet.[86]

Av kommentaren till AML framgår att de uttalanden som Lagrådet gjorde vid tillkomsten av skadeståndslagen kan vara vägledande i tolkning av om viss verksamhet kan bedömas vara yrkesmässig verksamhet.[87] I prop. 1972:5 uttalar Lagrådet därvid: ”Med näringsidkare brukar sålunda förstås envar som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art oavsett om verksamheten är inriktad på vinst eller ej. Att verksamheten avser att främja ett ideellt eller välgörande syfte utgör alltså ej hinder för att den betraktas såsom näringsverksamhet. I kravet på yrkesmässighet ligger att ett visst mått av varaktighet fordras. Verksamheten behöver dock inte vara stadigvarande. Även den som bedriver verksamhet av ekonomisk art under en begränsad tid kan därför anses utöva näringsverksamhet. Kravet på yrkesmässighet innebär inte heller, att den ekonomiska verksamheten skall utgöra vederbörandes huvudsysselsättning. Verksamhet som utövas såsom deltidssysselsättning eller som extraarbete på fritid anses alltså också enligt den gängse tolkningen av begreppet vara näringsverksamhet.”[88]

I Arbetsmiljöverkets kommentar till AML anges att lunchrestauranger, isbanor och museijärnvägar, som drivs av ideella föreningar, skulle kunna

[85] Jfr 1 kap. 4 § lag (2018:672) om ekonomiska föreningar.
[86] Se Gullberg och Rundqvist, Arbetsmiljölagen (2018-11-14, JUNO), kommentaren till 3 kap. 5 §.
[87] Se Gullberg och Rundqvist, Arbetsmiljölagen (2018-11-14, JUNO), kommentaren till 3 kap. 5 §.
[88] Prop. 1972:5, s. 636.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

anses som yrkesmässig verksamhet, under förutsättning att de har viss varaktighet och omfattning samt drivs ekonomiskt med avgifter från allmänheten. Däremot sägs att användandet av mastkranar i båtklubbar och föreningsmedlemmar som ”tillfälligtvis uppför gemensamma majstänger, dansbanor, kyrkolokaler eller liknande falla utanför arbetsmiljölagen.”[89]

Det saknas en mer välutvecklad och motiverad förklaring av begreppet yrkesmässig verksamhet, vilket gör rättsläget osäkert avseende vilken verksamhet som de facto kan bedömas utgöra yrkesmässig verksamhet – och som därmed har ett arbetsmiljöansvar.[90] Den frivillige som deltar i en räddningsinsats inom ramen för en ideell förening skulle kunna omfattas av föreningens arbetsmiljöansvar i enlighet med vad som resoneras om ovan. Samma frivillige skulle emellertid också kunna icke omfattas av AMLs reglering – nämligen om föreningen som denne tillhör inte bedöms utöva yrkesmässig verksamhet.

I den mån som en frivillig deltar i en räddningsinsats utan att vara medlem i en ideell förening, står denne också utanför den ideella föreningens eventuella arbetsmiljöansvar för sina medlemmar.

6. Skyldigheter, befogenheter och regelverkens förmåga att svara mot aktuella faktiska förhållanden

Det allmännas skyldighet att bedriva räddningstjänst kommer alltså till uttryck i LSO, där det regleras att det framför allt är kommunen som ansvarar för räddningstjänsten. I LSO ges befogenhet för räddningstjänsten att överlåta vissa inledande åtgärder åt annan, t.ex. åt ett väktarbolag genom avtal om IVPR eller åt civila insatspersoner. Lagstiftaren ger uttryck för att det inte torde föreligga några gränsdragningsproblem avseende ansvar i en räddningsinsats, eftersom räddningstjänsten hela tiden ansvarar för räddningsinsatsen.

För aktörer som deltar i räddningsinsatser har emellertid bland annat placeringen, omfattningen och existensen av arbetsmiljöansvar kommit att bli oklar. Det föreligger gränsdragningsproblem och det saknas klargörande av reglernas tillämpning. Arbetsmiljöregleringen ålägger framför allt arbetsgivare att på olika sätt ansvara för att arbetstagaren inte utsätts för faror av olika slag. Arbetsgivaren har därmed enligt arbetsmiljöregleringen skyddsansvaret för arbetstagaren och, så som redogörs för i avsnitt 5 ovan, i viss utsträckning skyldighet att delegera det faktiska arbetsmiljöarbetet på lämpligt sätt inom

---

89 *Arbetsmiljölagen och dess förordning med kommentarer 21 april 2018*, Arbetsmiljöverket, s. 44.

90 Frågan diskuteras i masteruppsatsen A. Fransson, *Frivilligorganisationers arbetsmiljöansvar. En utredning om huruvida ett arbetsmiljöansvar finns för frivilliga i räddningsinsatser och vem som eventuellt innehar ett sådant ansvar*, 2025.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

organisationen. Arbetsgivarens skyddsansvar omfattar, som redogjorts för i avsnitt 4.1 ovan, också i viss utsträckning med arbetstagare likställd person. I den föreliggande texten har de rättsligt genomdrivande åtgärderna inte diskuterats, men texten vilar i medvetenheten om att arbetsmiljörättsligt ansvar kan genomdrivas rättsligt, liksom uteblivet fullföljande av arbetsmiljöansvaret kan beivras, genom tillämpning av straffrättsliga regler, skadeståndsrättsliga regler eller förvaltningsrättsliga regler avseende tillsyn, förelägganden, förbud och sanktionsavgifter. För den enskilde aktören är det alltså av största vikt att fullgöra sitt arbetsmiljörättsliga ansvar, vid risk att annars vara föremål för rättsligt ingripande enligt någon av de genomdrivande reglerna.

Huruvida andra än anställda inom räddningstjänsten omfattas av någons arbetsmiljöansvar vid deltagande i en räddningsinsats är oklart. En semiprofessionell deltagare omfattas av sin egen arbetsgivares skyddsansvar. Som redogörs för i avsnitt 5 ovan, borde avtalet om IVPR synliggöra fördelningen av skyddsansvaret mellan den semiprofessionelles arbetsgivare och räddningstjänsten. Det förefaller, vilket också diskuterades i avsnitt 5 ovan, som att den kommunala räddningstjänsten genom utbildning och tillhandahållande av räddningsutrustning för den semiprofessionelle, de facto tar ansvar för en del av det proaktiva, förebyggande arbetsmiljöansvaret. Fördelningen av skyddsansvaret i övrigt är oklar. Huruvida det för den semiprofessionelles arbetsgivare och räddningstjänsten är möjligt att avtala om placeringen av skyddsansvaret är också oklart.

Vad gäller skyddsansvar för civila insatspersoner, skulle måhända en förening för civila insatspersoner kunna likställas med en uthyrare av arbetstagare. Ett sådant resonemang utgår från förhållandet att föreningens verksamhet skulle bestå i att organisera frivilliga som i viss utsträckning deltar i räddningstjänstens arbete. Det förefaller som att verksamheten som en sådan förening för civila insatspersoner skulle bedriva, har påtagliga likheter med uthyrning av arbetstagare – bortsett från att de civila insatspersonerna inte är *anställda* för uthyrning (lag (2012:854) om uthyrning gäller arbetstagare som är anställda av bemanningsföretag i syfte att hyras ut till kundföretag för arbete under kundföretagets kontroll och ledning). Regeln i 3 kap. 12 § 2 st. AML skulle därmed kunna vara tillämplig, vilket i sin tur leder fram till att föreningen för CIP skulle ha ett arbetsgivaransvar enligt AML, men eftersom föreningen i stor utsträckning skulle sakna rådighet över de förhållanden som gäller för arbetet i räddningsinsatsen, skulle räddningstjänsten, som i detta resonemang skulle inta arbetskraftsinhyrarens position, ha skyddsansvar för arbetet i räddningsinsatsen.[91]

[91] I kommentaren till AML anges att ”Det bör betonas att arbetsgivaransvaret gäller jämsides med

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

En sådan fördelning av arbetsmiljöansvaret mellan räddningstjänsten och en CIP-förening, skulle kunna tillförsäkra en civil insatsperson ett arbetsmiljörättsligt skydd. I det resonemanget behöver man emellertid också lägga i vågskålen att domstolen i Bolt-målet fann att 3 kap. 12 § 2 st. AML inte var tillämplig, när det inte fanns anställda i verksamheten. Om en förening för CIP skulle bedömas inte ha några anställda alls, i likhet med vad som bedömdes om det plattformsföretag som var föremål för prövning i Bolt-målet, skulle arbetsmiljöansvar i enlighet med 3 kap. 12 § 2 st. AML inte föreligga.[92]

Samma resonemang skulle gälla för eventuellt arbetsmiljöansvar för frivilligdeltagare genom t.ex. SMS-livräddarna och Missing People.

Arbetsmiljöregleringen ger i viss utsträckning utrymme för avtal om delat ansvar mellan olika aktörer. Till största delen är det emellertid ovisst om ett avtal om fördelning mellan aktörer eller övertagande av ett arbetsmiljöansvar från en aktör är rättsligt möjligt (det finns anledning att särskilt peka på det förhållandet att brister i arbetsmiljöansvarets genomförande, kan leda till såväl straffrättsliga som skadeståndsrättsliga och förvaltningsrättsliga påföljder). Därtill är det oklart om någon (räddningstjänsten eller organisation som på olika sätt agerar kanalisatör för frivilligdeltagande i räddningsinsatser) över huvud taget innehar ett arbetsmiljöansvar för den som frivilligt deltar i en räddningsinsats.

I nuvarande läge, där det finns önskemål från det allmänna om en effektivare räddningstjänst i vilket samverkan med civila organisationer och civilsamhället utgör en viktig del, finns anledning att dels syna konsekvenserna av denna ovisshet, dels diskutera förutsättningarna för avtal om överförande av arbetsmiljöansvar.

Det är inte orimligt att anta att ovissheten om eventuellt arbetsmiljöansvar riskerar leda till mindre samverkan mellan det allmänna och civila organisationer respektive civilsamhället. En av rättsordningens uppgifter är att tillgodose behovet av förutsebarhet hos samhällets olika aktörer. Om det råder oförutsebarhet avseende om någon, och i så fall vem som, har ett arbetsmiljöansvar för någon annan, så är det ett förhållande som kan leda till lägre deltagande i olika former av samverkan – eftersom ingen vill riskera att brista i sitt ansvar och det för den enskilde frivillige kan framstå som riskfyllt att delta i viss verksamhet. Risken för lägre deltagande gäller såväl räddningstjänsten som civila organisationer och civilsamhället. Därtill kan ett eventuellt arbetsmiljö-

---

inhyrarens ansvar.”, Dalekant, P. och Weihe, A., Arbetsmiljölag (1977:1160) 3 kap. 12 § 2 st., Karnov (JUNO) (besökt 2025-06-03).

92 Det är möjligt att implementeringen av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/2831 av den 23 oktober 2024 om förbättrade arbetsvillkor för plattformsarbete, plattformsdirektivet, kan föranleda en annan slutsats.

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

ansvar för en ideell förening vara förenat med såväl merarbete som merkostnader, något som för flera mindre föreningar många gånger är svårt att bära. Ovissheten avseende om arbetsmiljöansvar föreligger för civila deltagare i en räddningsinsats riskerar att leda till färre nya initiativ avseende medverkan i räddningssatser inom civilsamhället, vilket alltså skulle vara tvärtemot vad det allmänna har uttryckt önskemål om. Oförutsebarheten avseende eventuellt arbetsmiljöansvar för deltagande av icke räddningstjänstpersonal i räddningsinsatser måste bedömas utgöra en brist i rättsordningen.

Utöver dessa överväganden finns skäl att fundera över om en frivillig deltagare i en räddningsinsats är i behov av att någon har ett arbetsmiljöansvar för dennes deltagande. Å ena sidan är det nog rimligt att det föreligger en skillnad mellan det skydd som en arbetstagare innehar, och det skydd som kan ges en frivilligdeltagare. Å andra sidan finns det anledning att fundera över vad en skillnad i arbetsmiljöskydd skulle innebära i en reell räddningssituation. Vissa deltagare, de som har en anställning i räddningstjänsten, skulle vara i en (förhoppningsvis) arbetsmiljömässigt god situation, medan andra deltagare, de som deltar frivilligt, skulle befinna sig i en helt annan situation. Många gånger innebär den frivilliges deltagande i en räddningsinsats mindre avancerade och riskfyllda uppdrag, men också mer riskfyllda situationer kan förekomma.

Det måste vara en fråga för lagstiftaren att värdera behovet av skydd för olika deltagare i en räddningsinsats, och det är inte givet att man finner att det finns ett behov av arbetsmiljöansvar för samtliga frivilliga deltagare i en räddningsinsats. Däremot finns det enligt min uppfattning anledning att klargöra situationen – både för den frivillige själv och för räddningstjänst och de olika aktörer som kanaliserar frivilliga till räddningsinsatser. Detta framstår som särskilt viktigt, i en situation där det finns önskemål om att utvidga det allmännas samverkan i räddningsinsatser med privata aktörer. Utvecklingen mot mer samverkan gör frågan om eventuellt arbetsmiljöansvar för frivilliga till en aktuell fråga.

Om det föreligger ett arbetsmiljöansvar tillkommer frågan om möjlighet att genom avtal överlämna detta ansvar till annan aktör. En sådan konstruktion behöver synas särskilt. En invändning mot en sådan konstruktion är avhängigt genomdrivande av arbetsmiljöansvaret. Det synes vara, inom rättsstatliga principer, mindre lämpligt att tillåtas avtala om placering av ett straffrättsligt och förvaltningsrättsligt ansvar. Måhända finns fler invändningar mot möjligheten att avtala om placeringen av ett arbetsmiljöansvar för frivilligas deltagande i räddningsinsatser.

Det finns å andra sidan skäl att säga att det i vissa fall borde finnas möjlighet att avtala om placeringen av skyddsansvaret. I analogi med möjligheten att delegera arbetsmiljöansvaret *inom* en organisation, där det enligt praxis krävs att det finns en tydlig delegering avseende vad som delegeras till vem,

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23

liksom den särskilt reglerade samordning av arbetsmiljöansvaret vid byggnads- och anläggningsarbete, skulle ett avtalat arbetsmiljöansvar för frivilligas deltagande i en räddningsinsats kunna vara ett tillvägagångssätt att säkra framtida nya frivilliginitiativ, förutsebarhet och trygghet i genomförandet av räddningsinsatsen för såväl frivilliga som deras kanalisatörer och räddningstjänsten.

Förvaltningsrättslig tidskrift 2025, https://doi.org/10.53292/299f1428.81f96f8c

Förvaltningsrättslig Tidskrift, open access 2026-11-23